

A nyugdíjrendszer politikai kitettsége

Gál Róbert Iván

1. Bevezetés¹

Egy jól paraméterezett, a beérés magas fokán álló nyugdíjrendszerrel kapcsolatban három exogén(nek tartott) tényezőről szokás beszélni, mint amelyek felboríthatják a rendszer hosszú távú egyensúlyát: (1) a megváltozó demográfiai feltételek, (2) a csökkenő foglalkoztatás, kiváltképp az idősebbek foglalkoztatása, és (3) a romló járulékfizetési fegyelem.

A nemzetközi szakirodalmat jelenleg az első kérdés, az ipari társadalmak jelenleg még nem, vagy csak alig észlelhető, de a következő évtizedekben jelentkező öregedése uralja. Az öregedés, vagyis a termékenység visszaesése és a várható élettartam növekedése valóban általánosabb jelenség; nem csak Európa, hanem kisebb mértékben Amerika és – még Európánál is gyorsabban – Kína és Japán is öregszik.

Az idősebb munkavállalási korúak foglalkoztatásának csökkenése, azaz a nyugdíjba vonulás átlagéletkorának süllyedése, már nem ennyire általános jelenség. Japánban például ma gyakorlatilag ugyanannyi idős korukban hagyják el a férfiak a munkaerőpiacot, mint 1950-ben, míg Európában (EU-15) öt évvel hamarabb, és még ez is az utóbbi pár év javulásának eredménye, ugyanis 2000-ben ez a különbség még hat év volt az európai férfiak körében (Gál 2005). Ráadásul a volt tervgazdaságokban a foglalkoztatás csökkenése sokszerűen jelentkezett. Magyarországon ennek egy része azonnal elérte a nyugdíjrendszert, amennyiben a munkaerőpiac margójára szorulók közül, aki csak tehette, bemenekült a nyugdíjrendszerbe. Aki nem tehette, mert túl fiatal volt, olyan bukdácsoló munkaerő-piaci pályát tudott csak produkálni, ami a mostani idősebb aktív korú évjáratok öregedésével fogja néhány éven belül kihívás elé állítani a rendszert (Augusztinovics 2005; Augusztinovics–Köllő 2007). Másutt vagy nem volt annyira sokszerű a tranzíciós hatás (Cseh-

¹ Hasznos észrevételeikért köszönettel tartozom Simonovits Andrásnak és Tóth István Györgynek. Az esetlegesen megmaradó hibákért és következetlenségekért természetesen ők nem felelősek. A tanulmány elkészítését az Államreform Bizottság és a Barankovics Alapítvány támogatta. A tanulmány korábbi, de bővebb, intézményi reformjavaslatokkal kiegészített változata megjelent a Portfólió nyugdíjvita weboldalán, a Nyugdíj és Idősödés Kerekasztal honlapján és a *Van megoldás: Nyugdíjreform* című kiadványban (Mészáros szerk. 2007).

ország, Szlovákia, Szlovénia), vagy kisebb mértékben engedték be a nyugdíjrendszerbe (Lengyelország, Litvánia, Lettország, Észtország).

A harmadik tényező, a járulékfizetési fegyelem gyors romlása a kilencvenes években jellemzően kelet-európai jelenség. Azokban az országokban, például Chilében vagy Törökországban, ahol a lefedettség vagy a járulékfizetési hajlandóság alacsony szintje probléma, ott mindig is az volt, nem most romlott el. A járulékelkerülés ennyire gyors elterjedése a tervgazdasági keretek szétesésének következménye, még akkor is, ha a gazdaság informalitása világszerte nő.

Ezek ismert és gyakran tárgyalt jelenségek. A továbbiakban azonban nem ezt a gondolatmenetet követem, mert a jelenlegi helyzetben nem elegendő a mikroalapokról beszélni. Az alábbiakban amellet érvelek, hogy miközben a magyar nyugdíjrendszer rövid távú egyensúlya megbomlott az elmúlt tíz évben és a hosszú távú fenntarthatóság mutatói jelentősen romlottak, a demográfiai háttér, a foglalkoztatás és az intézményi fegyelem, tehát a rendszer mikroalapjai erősödtek, de legalábbis nem gyengültek. Ez arra enged következtetni, hogy nem a mikroalapok, hanem valami más magyarázza a helyzet romlását. E tanulmányban amellet érvelek, hogy ez a valami más a rendszer túlzott kitettsége a rövid távú politikai döntéseknek, még pontosabban, a választási ciklusnak.

Elsőként felrajzolom a rövid és a hosszú távú fenntarthatóság mutatóinak idősorait, majd melléjük teszem a demográfia, a foglalkoztatás és a járulékfizetési fegyelem idősorait, ezután pedig bemutatok olyan idősorokat, amelyek azt illusztrálják, hogy a nyugdíjrendszer milyen mértékben kiszolgáltatott a választási ciklusnak.

2. A nyugdíjreform után

Ebben a szakaszban azt vizsgálom, hogy mi történt a nyugdíjrendszer egyensúlyával rövid és hosszú távon és milyen összefüggésben lehetnek e változások a mikroalapok alakulásával.

2.1. A rövid és hosszú távú fenntarthatóság

A rövid távú egyensúly alakulásának vizsgálata távolról sem egyszerű. A nyugdíjrendszer éves hiányának összege igen széles sávban mozog, attól függően, hogy hogyan számítjuk. Az alábbiakban négy kiadás- és két bevétel-definíciót ismertetek, majd ezekből többféle hiánydefiníciót vezetek le.

Nézzük először a kiadásokat. Az első definíció a nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások hivatalos meghatározása. Ez lefed minden olyan ellátást, amely így vagy úgy a munkaerőpiac elhagyásával kapcsolatos (kivéve a gyermekvállalás miatti időleges kimaradást a munkából), akár a társadalombiztosítás, akár a kormány finanszírozza. E kategóriát használják a *KSH Statisztikai Évkönyvek Társadalombiztosítás* című fejezetei vagy az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság statisztikai évkönyvei is. A második értelmezés olvasható ki Rocha és Vittas (2002) tanulmányából. A szerzők vizsgálata, amennyire ez tanulmányukból rekonstruálható, számol minden nyugdíjjal és nyugdíjszerű ellátással, kivéve azokat, amelyeket nem a társadalombiztosításból fizetnek. Éppen ezért „társadalombiztosítási nyugdíjként” fogok rá hivatkozni. A harmadik definíció, amelyet „életpálya-finanszírozási nyugdíjbiztosításnak” fogok nevezni, megítélésem szerint jobban megfelel az öregségi nyugdíjrendszer általánosan elfogadott biztosítási elvű megközelítésének; érdemes azonban némi távolságtartással kezelni, amennyiben egyelőre nincs körülötte még részleges szakmai konszenzus sem. E megközelítés szerint az öregségi nyugdíjrendszer nem tartalmazza az egészségi állapot aktív kori romlásából fakadó jövedelemkiesés kockázatával szembeni biztosítást (a rokkantnyugdíjakat) csak az öregedésből adódó jövedelempótlást (továbbá bizonyos halálozási kockázatokkal szembeni biztosítást, a hátramaratott ellátásokat, azaz az özvegyi nyugdíjat és az árvajáradékot). A definíció megkülönböztető sajátossága, hogy nagyobb hangsúlyt ad a munkaerő-piaci öregedésnek, vagyis a munkaképesség képzettség elavulásából származó csökkenésnek, mint a többi definíció. Ezért a nyugdíjkiadások közé sorolja a nem a társadalombiztosításból finanszírozott nyugdíjakat, amelyek közül néhány egyértelműen öregségi nyugdíj (korengedményes nyugdíj, előnyugdíj, bányásznyugdíj, művészn nyugdíj), vagy amelyek a munkaerőpiac pillanatnyi állapota szerint tényleges kimenekülési utat jelentenek a munkaerőpiacról azok számára, akik életkoruknál fogva még nem részesülhetnek öregségi nyugdíjban, elhelyezkedési esélyeik azonban rosszak (átmeneti járadék, rendszeres szociális járadék). Végül negyediként használni fogom az államháztartás funkcionális mérlegéből származó „nyugellátások” kategóriát is.

Bevételi oldalon értelmes megkülönböztetni a társadalombiztosítási nyugdíjjárulékokat, illetve a csak öregségi nyugdíjjárulékokat. Az előbbi kategória a már említett Rocha és Vittas (2002) tanulmány szellemében a Nyugdíjbiztosítási Alapba fizetett társadalombiztosítási és nyugdíjjárulékokat (beleértve azt a kompenzációt is, amit a kormány fizet a magánpénztárakba áramló járulékok helyett), valamint az Egészségbiztosítási Alapba (EA) fizetett nyugdíjcélú járulékokat tartalmazza.

1. táblázat. *Bevételek és kiadások a magyar nyugdíjrendszerben: eltérő definíciók*

Év	Kiadások (Mrd Ft)				Bevételek (Mrd Ft)		Hiány (a GDP %-ában)			
	Nyugdíjak és nyugdíj-szerű ellátások	Társadalombiztosítási nyugdíjak	Életpálya-finanszírozási nyugdíj-biztosítási nyugdíjak	Nyugellátások	Társadalombiztosítási nyugdíjjárulékok	Életpálya-finanszírozási nyugdíjjárulékok	Hiány 1	Hiány 2	Hiány 3	Hiány 4
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1–6)	(4–6)	(2–5)	(3–6)
1997	805	707	681	672	693	622	2,1	0,6	0,2	0,7
1998	992	882	843	835	831	780	2,1	0,5	0,5	0,6
1999	1120	1010	949	944	941	866	2,2	0,7	0,6	0,7
2000	1228	1125	1046	1051	1065	993	1,7	0,4	0,4	0,4
2001	1420	1308	1196	1213	1208	1119	2,0	0,6	0,7	0,5
2002	1696	1571	1427	1478	1334	1210	2,8	1,6	1,4	1,3
2003	1849	1722	1563	1598	1526	1391	2,4	1,1	1,0	0,9
2004	2053	1914	1734	1777	1649	1497	2,7	1,4	1,3	1,1
2005	2294	2145	1996	1992	1824	1637	3,0	1,6	1,5	1,6
2006	2510	2358	2196	2194	1964	1771	3,1	1,8	1,7	1,8

Forrás: Zárószámadási törvények, KSH Statisztikai Évkönyvek, Pénzügyminisztérium: *Az államháztartás funkcionális mérlege*, valamint az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság statisztikai évkönyvei.

Megjegyzés: Az egyes definíciókat lásd a szövegben.

Mivel az utóbbi elkülönítésére nincs mód, e tételt azonosnak vesszük az EA nyugdíjkiadásával. Ez a becslést jelentősen konzervatív irányba viszi, amennyiben úgy tűnik, mintha az EA hiányai csak a többi kiadási tételen keletkeznének. Más szóval, a bevétel még annál is kisebb, mint amit az *1. táblázat (5) oszlopa* jelez. Az „életpálya-finanszírozási nyugdíjbiztosítás” bevétel-definíciója szerint viszont minden, a Nyugdíjbiztosítási Alapba befizetett járulékkal számolni kell (munkáltató és a munkavállaló által fizetett járulékok, azok a kormánytól érkező befizetések, amelyekben az állam járulékfizető, mint például a munkanélküli segély, a gyed, a gyes és hasonló transzferek után fizetett járulékok esetében), valamint az összes olyan járulékkal, amelyeket a biztosítottak és munkáltatóik a magánpénztárakba fizetnek. Ez a megközelítés továbbá számításba vesz egy sor kisebb járulékjellegű tételt, mint például a téves kifizetések visszatérülése és a késedelmi pótlék, amelyeket más számítások többnyire figyelmen kívül hagynak.

Az *1. táblázatban* bemutatom a különböző definíciók szerint számolt bevételeket, kiadásokat és az egyes lehetséges hiánydefiníciókat 1997 után. A táblázat először is világosan mutatja, hogy a hiány jelentős mértékben függ attól, hogy mit tekintünk járuléknak, és mit nyugdíjnak. Ezúttal azonban fontosabb az a megállapítás, hogy bármely definíciót nézzük is, ugyanazt a trendet látjuk: 1997 és 1999 között stagnáló vagy növekvő, majd gyorsan visszaeső, 2001-től azonban ismét, egy politikai ciklussal megfejtelen növekvő hiányt látunk. A rendszer rövid távú egyensúlya, ahelyett hogy a reform nyomán megteremtődött volna, még inkább felborult.

A rendszer hosszú távú egyensúlyával kapcsolatos mutatót, az implicit adósságot (nettó implicit kötelezettségvállalást) számolta ki Orbán és Palotai (2006) (lásd a *2. táblázatot*). Eredményeik szerint az 1997-es nyugdíjreform az implicit nyugdíjadósság nagy részét eltüntette. A megmaradt, GDP-arányosan 25%-nyi implicit adósság nemzetközi összehasonlításban kifejezetten alacsonynak számít (Holzmann–Palacios–Zviniene 2004). A 2000 és 2002 közötti járulékcsoökkentések, a 13. havi nyugdíj és egyéb egyszeri járadékemelések azonban megsokszorozták a rendszer hosszú távú eladósodottságát, amit a nyugdíjkorrekció (a nyolcvanas években és a kilencvenes évek elején megállapított nyugdíjak kiigazítása) csak tovább növel.

2. táblázat. A nyugdíjrendszer nettó implicit kötelezettségállományának alakulása (%)

1997–1998 reform forga- tókönyv	Az eddigi járu- lékcsökkentések után	13. havi nyugdíjakkal	A tervezett nyugdíj- korrekció után (alapváltozat)	A jövőre tervezett járulék- csökkentésekkel
-25	-130	-178	-184	-228

Forrás: Orbán–Palotai (2006)

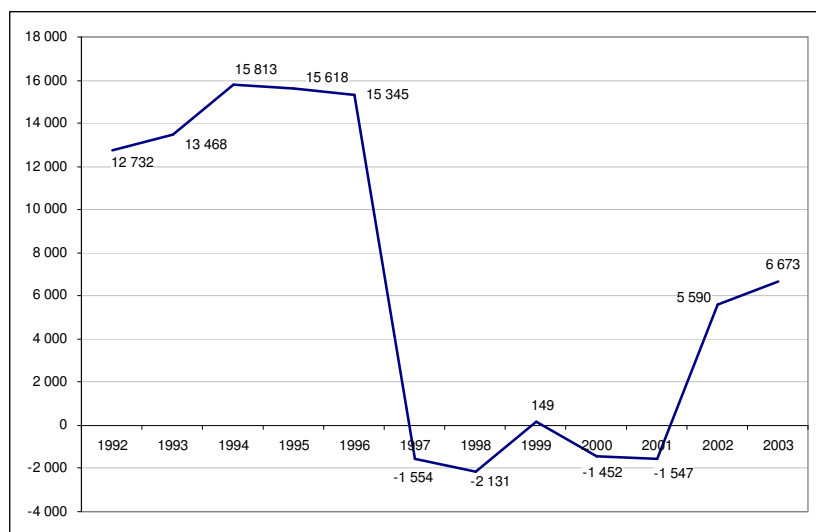
Hasonló eredményre jutott Gál és Tarcali (2008) a korosztályi elszámolás módszerének alkalmazásával. A szerzők a korosztályi elszámolás során először korcsoportokra bontották a népességet, és kiszámították az egyes korcsoportok átlagos tagjának járulékbefizetéseit, illetve átlagos részesedését a nyugdíjakkból. A járulékok és nyugdíjak egyenlege a nettó járulék-korprofil. A következő lépésben kiszámították az egyes korcsoportok még hátralévő életében várható nettó befizetések összegét: ezek a korosztályi nyugdíjszámlák. Ha a korosztályi nyugdíjszámlák egyenlege hiányt mutat, ezt a még meg nem születetteknek kell terhelni. A korosztályi egyensúlytalanság mutatója azt méri, hogy a most születettek egész életpályára vonatkozó nettó járulékfizetése (korosztályi számlája) mennyire térnek el a még meg nem születettek nettó járulékfizetéseitől. Ha a most születettek és a jövő nemzedékek nettó életpályajáruléka között számottevő eltérés van, akkor a jelenlegi rendszer hosszú távon nem fenntartható. Korosztályi elszámolást lehet az egész államháztartásra is végezni, és lehet elkülönítve csak a nyugdíjrendszerre. Előbbi esetben az összes adó- és járulékfizetéssel, illetve juttatással és támogatással számolunk, utóbbi esetben csak a járulékokat és a nyugdíjakat vonjuk be a kalkulációba.

Az 1. ábra azt mutatja, hogy a még meg nem születettek és az újszülöttek korosztályi számlája közötti különbség 1992-ben nagyon magas szintről, fejenként közel 13 ezer dollárról indulva még tovább nőtt és 1994–1996 között 15–16 ezer dollár körül tetőzött (az értékeket dollárban adtuk meg, hogy az infláció hatását az eredményekre csökkentjük). Az 1997-es reform eltüntette a hosszú távú hiányt és még valamelyes többletet is produkált.² Ez nem jelenti azt, hogy a rendszer a még meg nem születettek számára egységnyi feletti nyugdíj/járulék rátát produkált volna, csak azt, hogy a rendszerben elszemvedett veszteségeiket nem növelték (sőt, valamelyest csökkentették is) a

² Az implicit nyugdíjadósság és a korosztályi egyensúlytalanság hasonló mutatók. Az idézett két számítás eredményei közötti eltéréseket kisebb módszertani különbségek és eltérő paraméter-beállítások magyarázzák.

ma élő korosztályok által felhalmozott hiányok (többletek). A negatív korosztályi egyensúlytalanság, azaz a biztos hosszú távú fenntarthatóság azonban 2001 után gyors ütemben megváltozott, 2002-ben az 1997-es javulás fele elveszett. Az idősor, adathozzáférési okok miatt csak 2003-ig tart. Nagy valószínűséggel 2004–2005-ben az egyensúlytalansági mutató értéke tovább romlott.

1. ábra. A nyugdíjrendszer korosztályi egyensúlytalanságának időszora, 1992–2003 (US dollár)

Forrás: Gál–Tarcali (2008)

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a magyar nyugdíjrendszer rövid és hosszú távú egyensúlya a reform következtében beállt javulás után néhány évvel gyors tempóban megbomlott.

2.2. A mikroalapok

A következő szakaszban azt vizsgálom, hogy a rövid és hosszú távú egyensúlyromlás milyen mértékben tudható be a rendszer mikroalapjait, a foglalkoztatást, a járulékfizetési fegyelmet és a demográfiát érintő változásoknak. A foglalkoztatási helyzetet egy, a kohorsz-specifikus aktivitási ráták ala-

kulását tömören mutató szintetikus értékkel jellemzem. A nyugdíjrendszer szempontjából releváns, 40 év feletti kohorszokat veszem figyelembe. A 2. ábrán bemutatom a munkaerőpiac elhagyásának átlagos becsült életkorát. A becslés a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében a Latulippe (1996) által alkalmazott módszerrel készült, amely az OECD ötéves korcsoportjainak életkorral súlyozott munkaerő-piaci aktivitási adataira épül.³ Az ábrán feltüntettem az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság nyugdíjmegállapító rendszerének adatsorát is, mely a nyugdíjba vonulás korcentrumát mutatja. Az utóbbi az öregségi nyugdíj mellett a rokkantnyugdíjazás hatását is tartalmazza. A két idősor különbsége rávilágít arra, hogy a nyugdíj mellett sokan legalább részidőben tovább dolgoznak.

A számításból az derül ki, hogy a munkaerőpiac elhagyásának átlagos életkora a reform előtt még csökkent, azóta azonban gyorsan emelkedett. Az 1998-as 55,1 éves mélypont után (a megfelelő érték 1992-ben még 56,3 év volt), 2006-ra 58 évre nőtt. A munkaerő-piaci aktivitás csökkenése tehát indokolhatta a reform egyes intézkedéseit, kiváltképp a korhatáremelést, de nem okozhatta a rendszer egyensúlyának megrendülését a reform után.

³ A Latulippe-formula a következőképp definiálja a munkaerőpiac elhagyásának életkorát:

$$RA = \frac{\sum_{x=40,44}^{70,74} {}_5R_{x,x+4}^z \cdot (x+5)}{\sum_{x=40,44}^{70,74} {}_5R_{x,x+4}^z}$$

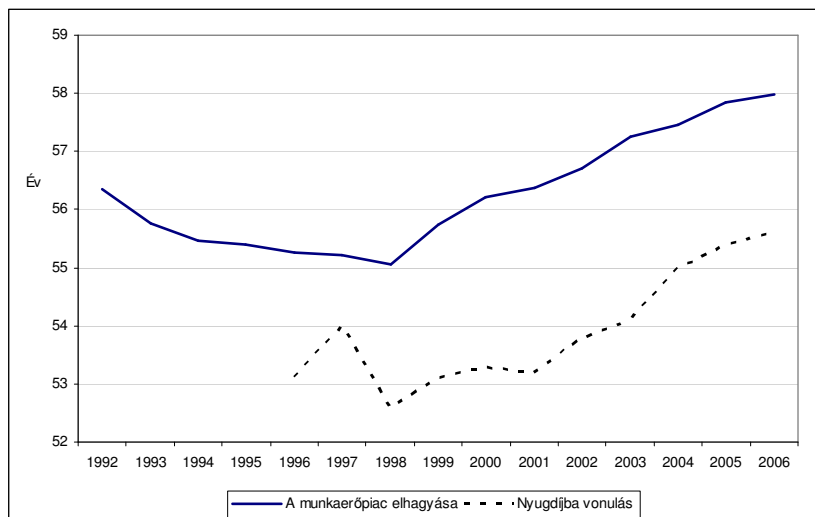
A ${}_5R_{x,x+4}^z$ kifejezés az x -től $x+4$ -ig terjedő korcsoport azon tagjainak számát adja meg z évre, akik a következő 5 évben várhatóan nyugdíjba vonulnak.

${}_5R_{x,x+4}^z = (A_{x,x+4}^z - A_{x+5,x+9}^z) \cdot P_{x,x+4}^z$, ahol

$P_{x,x+4}^z$ = x -től $x+4$ -ig terjedő korcsoport z évben még élő tagjainak száma,

$A_{x,x+4}^z$ = az átlagos aktivitási ráta az x -től $x+4$ -ig terjedő korcsoportban z évben. Latulippe (1996) súlyozza a 40–44 éves kohorsz adatait, amit mi itt nem teszünk.

2. ábra. A munkaerőpiac elhagyásának átlagos életkora (év)

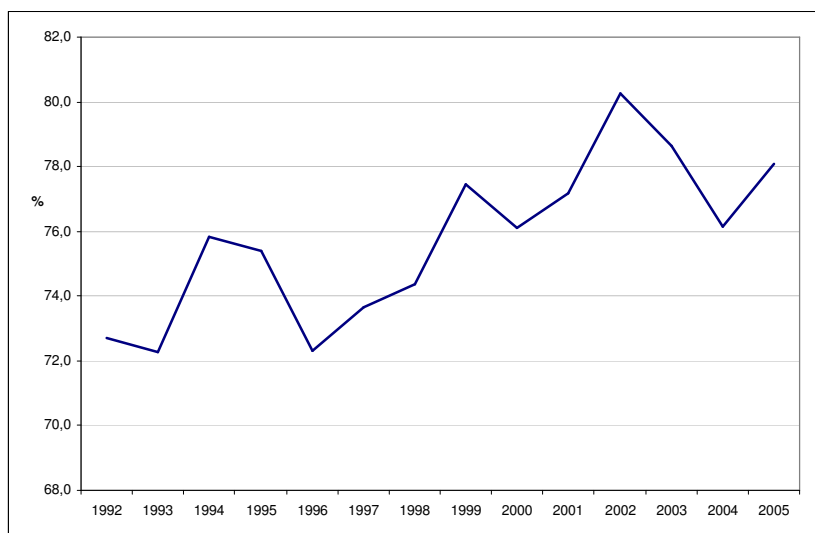
Forrás: Munkaerőpiac elhagyása: saját számítás az OECD munkaerő-piaci adatbázisa alapján; nyugdíjba vonulás: Fazekas–Cseres-Gergely–Scharle (2007).

A 3. ábra a járulékfizetésből számított bértömeg (*covered wage bill*) és a tényleges bértömeg (*wage bill*) arányát mutatja. A járulékfizetésből számított bértömeg egy olyan fiktív bértömeg, amely akkor adódna, ha a befizetett járulékok olyan bérekből származna, amelyek minden forintja után hiánytalanul befizették a járulékot. Mivel Magyarországon a munkavállalótól levont járuléknak van plafonja, ami torzítja ezt a számítást, a munkáltató által fizetett járuléknak viszont nincs, csak az utóbbit vettem figyelembe. (Hasonló számítást közöl Máté (2004).) A 3. ábra mutatja, hogy a járulékfizetési fegyelem (vagy az intézményrendszer járulékbehajtási képessége) ingadozott a reform előtt és legalábbis nem romlott a reform óta. A befizetési arány az 1997-es 74%-ról 2002-re már 80%-ra nőtt és 2005-ben is 78%-on volt.⁴ A járulékfizetési fegyelem tehát, bár változatlanul alacsony, ugyancsak nem vezethetett az egyensúly gyors romlásához.⁵

⁴ A 2006-os értéket, a járulékmérték évközi változása miatt nem lehet egyértelműen kiszámolni.

⁵ Itt hozzá kell tenni, hogy a járulékfizetésből számított bértömeg mutatója érzéketlen a járulékteher járulékfizetők közötti súlyos aránytalanságaira. Barabás (2007) kimutatta, hogy a járuléktömeg 88%-át az aktív korú népesség mindössze 40%-a fizeti.

3. ábra. A járulékfizetési arány (járulékfizetésből számított bértömeg/tényleges bértömeg) alakulása, 1992–2005 (%)

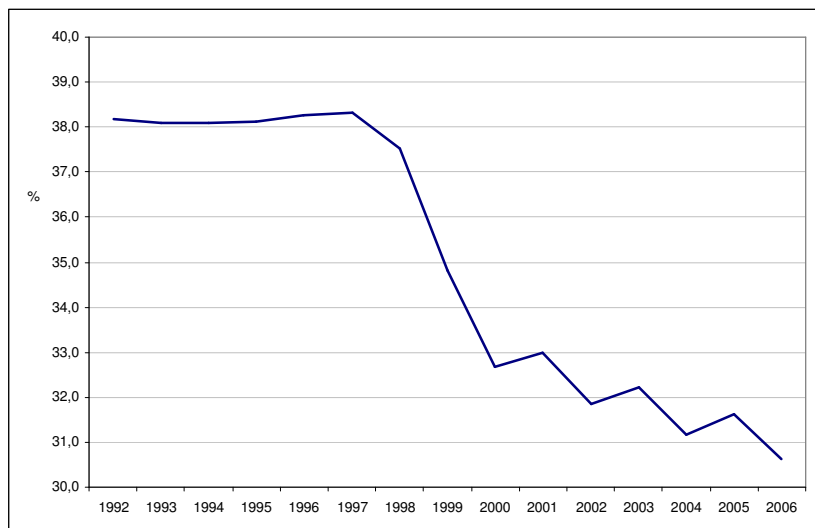

Forrás: Saját számítás a Nemzeti Számlák és az ONYF statisztikai évkönyvei alapján.

Megjegyzés: A vegyes jövedelem nem része a bértömegnek.

A korfüggőség (a nyugdíjkorhatár feletti aránya a 15 évnél idősebb korhatár alatti népességhez képest) 1997-ig gyakorlatilag változatlan volt, a korhatáremelés következtében azonban gyorsan, 38%-ról (1997) 31%-ra (2006) csökkent (lásd a 4. ábrát). A rövid távú egyensúlyromlásért tehát a nyugdíjdemográfia ugyancsak nem okolható. Hozzá kell tenni, hogy a termékenység tovább csökkent a vizsgált időszakban, a halandóság pedig tovább javult. Tehát a hosszú távú demográfiai kilátások a reform időpontja óta tovább romlottak. Itt azonban egy pontosítás szükséges: ami romlott, az a hosszú távú korfüggőség, nem pedig az, amit a hosszú távú korfüggőséggel kapcsolatban 1997-ben várni lehetett. Azaz, a hosszú távú egyensúly 1997 óta történt *romlását*, az implicit adósság vagy a korosztályi egyensúlytalanság *növekedését* nem magyarázza a korfüggőség hosszú távú növekedése, mert az az 1997-es előrejelzésekben praktikusán ugyanakkora volt, mint a 2003-as előrejelzésekben.

4. ábra. A korfüggőség alakulása a nyugdíjreform óta, 1992–2006

Megjegyzés: Korfüggőség: a nyugdíjkorhatár felettek aránya a 15 évnél idősebb korhatár alatti népességhez.

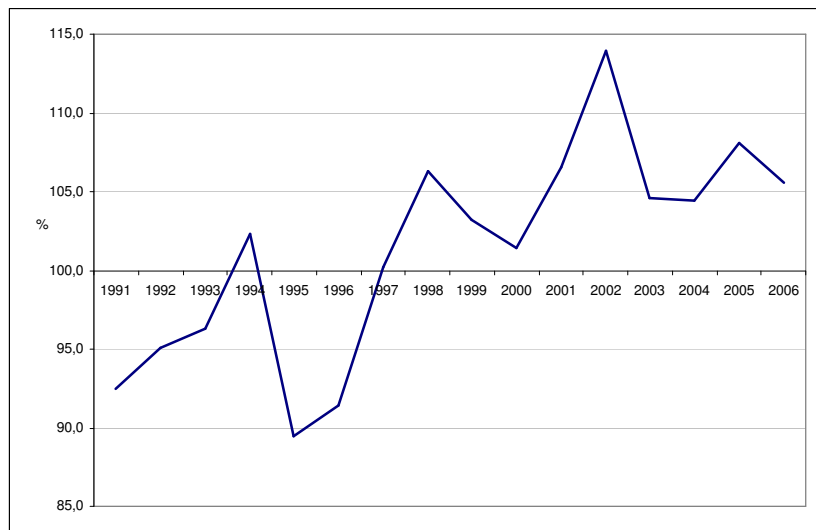
2.3. Politikai ciklusok

Ezek szerint sem a rövid távú, sem a hosszú távú egyensúly megbomlása nem vezethető vissza a mikroalapok romlására vagy legalábbis a vártnál nagyobb mértékű romlására. Az alábbiakban egy újabb tényezőt, a rendszer politikai kitettségét vizsgálom. Azzal érvelek, hogy a magyar nyugdíjrendszer nagyon erősen reagál a választási ciklusra, és épp azok az elemi erodálódtak el az elmúlt évtizedben, amelyek a rövid távú politikai nyomásnak leginkább ki vannak téve. Az 5. ábrán bemutatom a nyugdíjellátások egy ellátottra eső reálértékének változását az előző évihez viszonyítva. Azokban az években, amikor a szóban forgó érték 100%-nál nagyobb, a nyugdíjak nőttek az előző évihez képest. Amikor az érték nagyobb, mint az előző évben, akkor a növekedési ütem meghaladta az előző évi növekedési ütemet.

Az 5. ábrán erős politikai ciklus vehető ki. A választások utáni első és második évben az ellátások növekedési üteme visszaesik; az 1998 előtti két ciklusban, ezekben az években kifejezetten csökkennek a reálnyugdíjak. A választás előtti évben viszont a növekedési ütem mindig meghaladja az előző

évit, a választási években pedig még ennél is nagyobb mértékű a növekedés. Ez alól az egyedüli kivétel a 2006-os év, amikor a nyugdíjak ugyan nőttek, de kisebb ütemben, mint 2005-ben.

5. ábra. Ellátások egy ellátottra eső reálértéke az előző évihez viszonyítva, 1991–2006 (%)

Megjegyzés: Minden nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás.

További kutatással lehet csak eldönteni, hogy ez a ciklus a választóközön-ség éretlenségét mutatja-e, vagy a politikai döntéshozók téves számítását, tekintve, hogy az ábrán szereplő négy választás közül hármát a pozícióban lévő kormány elvesztett, és csak azt nyerte meg, amelyre a ciklus nem érvényesült. A ciklikus nyugdíjemelések tehát látszólag hatástalanok; az is lehet azonban, hogy e nélkül, vagy a soron kívüli emelésekre szánt összeg más felhasználásával még nagyobb arányú vereségeket szenvedtek volna a választásra induló kormányok.

A politikai ciklus kérdését azért érdemes tisztázni, mert a helyzetet elő-idéző feltételek adottak, a nyugdíjrendszer felelősei nem tudják azokat kontrollálni. A nemzetközi adóverseny⁶ korlátozza a járulékemelést és a jövőben

⁶ Az adóverseny során nem vállalatok versenyeznek a fogyasztókért, hanem kormányok versenyeznek az adófizetők letelepítéséért vagy befektetéseiért. A kérdéssel kapcsolatos elméleti irodalmat szemléli Wilson (1999).

esetleg további járuléksökkentéseket kényszeríthet ki. A járadék-oldali politikai ciklus kialakulásának feltételei – a nagy pártokat preferáló és stabil kormányokat eredményező, szoros választási eredményeket szülő választási rendszer, a pártoktól független véleményformálók hiánya, és az éretlen, rövid politikai memóriával rendelkező választók viszonylag magas aránya – belátható időn belül ugyancsak fennmaradnak. A feladat tehát az, hogy olyan intézményi biztosítékokat találjunk, amelyek az adott feltételek mellett csökkentik a nyugdíjrendszer kiszolgáltatottságát a rövid távú politikai befolyástól.

3. Összegzés

A fentiek ekképp foglalhatóak össze, illetve gondolhatók tovább. Az 1998-as nyugdíjreform óta eltelt évtized során minden olyan változó, amely egy nyugdíjrendszer stabilitását alakítani szokta, pozitív irányba mozdult, vagy legalábbis nem romlott. A magyar nyugdíjrendszer egyensúlya mégis megbomlott és ez, a jelek szerint, a rendszer politikai kitettségeinek köszönhető. A nyugdíjrendszer, mielőtt valamilyen parametrikus reformmal újra egyensúlyba hozzuk, mindenképp intézményi védelemre szorul a rövid távú politikai döntésekkel szemben.⁷

IRODALOM

- Augusztinovics M. 2005: Népeség, foglalkoztatottság, nyugdíj. *Közgazdasági Szemle*, 52. évf. 5. sz. 429–447. p.
- Augusztinovics M. – Köllő J. 2007: Munkaerő-piaci pálya és nyugdíj, 1970–2020. *Közgazdasági Szemle*, 54. évf. 6. sz. 529–559. p.
- Barabás Gy. 2007: Nyugdíjreform – az adórendszer és az alacsony foglalkoztatottság csapdájában. Budapest: Portfólió.
- Fazekas K. – Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. szerk. 2007: Munkaerő-piaci Tükör, 2007. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet és Országos Foglalkoztatási Közalapítvány.
- Gál, R.I. 2005: Keeping older workers in the labor market in Europe and Japan. Tokyo: Japan Institute for Labour Policy and Training Research Papers.
- Gál, R. I. – G. Tarcali 2008: Pension reform and intergenerational redistribution. In: Gál, R. I. – I. Iwasaki – Zs. Széman eds.: *Assessing intergenerational equity*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

⁷ A politikai kitettség enyhítésére vonatkozó intézményi javaslataimat a tanulmány korábbi és bővebb változatában, a http://nyugdij.magyarorszagolnap.hu/wiki/Ciklusok_a_nyugd%C3%ADjrendszerben/A_nyugd%C3%ADjrendszer_elszigetel%C3%A9se_a_politikai_d%C3%B6nt%C3%A9sekt%C5%911 webcímen találja az olvasó.

- Holzmann, R. – R. Palacios – A. Zvinieni 2004: Implicit pension debt: Issues, measurement, and scope in international perspective. Social Protection Discussion Paper Series 0403. Washington DC: The World Bank.
- Latulippe, D. 1996: Effective retirement age and duration of retirement in the industrial countries between 1950 and 1990. Issues in Social Protection Discussion Papers, no. 2. Geneva: ILO.
- Máté, L. 2004: The collection of pension contributions in Hungary. In: Fultz, E. – T. Stanovnik eds.: Collection of pension contributions. Budapest: ILO, 105–154. p.
- Mészáros J. szerk. 2007: Van megoldás: Nyugdíjreform. Budapest: Barankovics Alapítvány.
- Orbán G. – Palotai D. 2006: Magyar nyugdíjrendszer: gazdaságpolitikai és demográfiai kihívások. Közgazdasági Szemle, 53. évf. 7–8. sz. 583–603. p.
- Rocha, R. – D. Vitas 2002: The Hungarian pension reform: a preliminary assessment. In: Feldstein, M. – H. Siebert eds.: Social security reforms in Europe. Chicago IL: University of Chicago Press.
- Wilson, J.D. 1999: Theories of tax competition. National Tax Journal, vol. 52, 269–304. p.